

امارت اسلامی افغانستان

وزارت ارشاد، حج و اوقاف

ریاست عمومی ارشاد و انسجام مساجد

موضوع خطابت روز جمعه و تقریر و بیان

تحریر شده که به تمام خطباء مرکز و ولایات

به هر دو زبان ملی کشور (دري و پشتو) ارسال میگردد

۳/ رمضان المبارک / ۱۴۴۷ هـ، ق مطابق ۱/ حوت / ۱۴۰۴ هـ، ش

فضایل ماه مبارک رمضان، و مسائل شرعی ضروری متعلق به روزه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله الذي هدانا للإسلام وما كنا لهننتدي لولا أن هدانا الله، والحمد لله الذي فضل شهر رمضان المبارك على سائر الشهور وجعله موسماً عظيماً من مواسم الخيرات، فيه يتنافس المؤمنون على الطاعات والبذل والمعروف والحسنات، تضاعف فيه الأعمال الصالحات، وترفع فيه الدرجات، وتجاب الدعوات، وهو شهر الخيرات والبركات، وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له، فرض على عباده الصيام، وندبهم إلى التعبّد له بالسجود والرکوع والقيام، تبارك اسمه ذو الجلال والإكرام، وأشهد أن محمداً عبده ورسوله، وصفيه وخليته، الداعي والهادي بإذن ربه إلى دار السلام، صلى الله عليه وعلى آله وصحبه وكل من سار على نهجه واستقام، أما بعد: قال الله سبحانه وتعالى بعد اعدو بالله من الشيطان الرجيم: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ * أَيَّاماً مَّعْدُودَاتٍ فَمَن كَانَ مِنكُم مَّرِيضاً أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ فَمَن تَطَوَّعَ خَيْراً فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ وَأَن تَصُومُوا خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ) البقرة: (۱۸۴)

حضر محترم، شنوندگان عزیز وگرامی!

السلام عليكم ورحمة الله وبركاته!

ماه مبارک رمضان چنان فضیلت عظیمی دارد که روزهی این ماه بر امت‌های پیشین نیز فرض بوده است.

الله جلّ جلاله می‌فرماید: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ). البقرة (۱۸۳) ترجمه: ای کسانی که ایمان آورده‌اید! روزه بر شما فرض شده است، طوری که فرض شده بود بر آنان که پیش از شما بودند تا پرهیزگار شوند.

مفسرین در تفسیر این آیه گفته‌اند که بر قوم‌های موسی علیه‌السلام و عیسی علیه‌السلام نیز روزه فرض بود، اما آنان در آن تغییر ایجاد کردند.

در روایتی دیگر آمده است که بر نصارا یک ماه روزه فرض بود، ولی پیشوایانشان در آن افزایش آوردند و تعداد روزه‌ها را به پنجاه روز رساندند.

امام مجاهد و قتاده رحمهما الله گفته‌اند که بر همه امت‌ها روزی ماه رمضان فرض بوده است. تفسیر القرطبی (۲/ ۲۷۴)

در آیه‌ی مبارکه یادشده، تشویق به گرفتن روزی ماه مبارک رمضان وجود دارد و همچنین بیانگر فضیلت روزه است؛ یعنی این فریضه‌ای بزرگ و مهم است که بر امت‌های پیشین نیز فرض بوده است.

پیشینه فرضیت روزه رمضان المبارک:

روزه در سال دوم هجرت فرض گردید و به اجماع علما، پیامبر علیه‌السلام نه رمضان را روزه گرفته‌اند.

روزه‌ی ماه مبارک رمضان به صورت تدریجی بر مسلمانان فرض شد. هنگامی که برای نخستین بار روزه فرض گردید، در آغاز به صورت اختیاری بود؛ به این معنا که روزه فرض بود، اما مسلمانان اختیار داشتند: اگر برای کسی گرفتن روزه دشوار نبود، روزه می‌گرفت و اگر برای کسی گرفتن روزه سخت بود، به جای آن به مسکینی طعام می‌داد و فدیة می‌پرداخت.

سپس هنگامی که مسلمانان به احکام شریعت خو گرفتند و به عبادت‌ها علاقه و محبت پیدا کردند، آن حالت اختیاری منسوخ شد و روزه بر هر کسی که عذر شرعی نداشت، به طور حتمی واجب گردید.

در حدیث شریف آمده است: عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّهُ قَالَ كُنَّا فِي رَمَضَانَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - مَنْ شَاءَ صَامَ وَمَنْ شَاءَ أَفْطَرَ فَافْتَدَى بِطَعَامِ مَسْكِينٍ حَتَّى أَنْزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ {فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ}. صحیح مسلم (۳/ ۱۵۴)، صحیح البخاری ت (۱۱/ ۳۵)

ترجمه: از حضرت سلمه بن اکوع رضی الله عنه روایت است که گفت: ما در ماه رمضان در زمان رسول الله صلی الله علیه وسلم چنین بودیم که هر کس می‌خواست روزه می‌گرفت و هر کس می‌خواست افطار می‌کرد و در عوض به مسکینی طعام می‌داد، تا اینکه این آیه نازل شد: {فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ}. البقرة (۱۸۵)

بدرالدین عینی رحمه الله در شرح این احادیث می‌گوید: (کان فی بدء الإسلام فرض علیهم الصوم فاشتد علیهم فرخص لهم فی الإفطار والفدیة... فکانوا كذلك حتی نسختها: {فمن شهد منكم الشهر فليصمه}). عمدة القاری شرح صحیح البخاری (۱۶/ ۴۷۲، ۴۷۷) ترجمه: در آغاز اسلام روزه بر مسلمانان فرض شد و گرفتن آن بر آنان دشوار آمد، پس میان روزه گرفتن و دادن فدیة به آنان رخصت داده شد... و صحابه کرام بر همین حالت بودند تا اینکه این آیه: {فمن شهد منكم الشهر فليصمه} همان دخالت اختیاری را نسخ کرد. همچنین در ابتدای امر، حکم روزه چنین بود که اگر کسی روزه می‌گرفت و پیش از وقت افطار به خواب می‌رفت، پس از آن خوردن و نوشیدن (و همبستری) بر او حرام می‌شد تا غروب روز بعد.

سپس الله تعالی به مسلمانان رحمت و ویژه‌ای نمود و حکم را تخفیف داد؛ به این صورت که اگر کسی پیش از افطار یا پس از افطار به خواب می‌رفت و سپس بیدار می‌شد، خوردن و نوشیدن و همبستری برای او جایز گردید.

در روایتی آمده است: عَنْ الْبَرَاءِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ كَانَ أَصْحَابُ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا كَانَ الرَّجُلُ صَائِمًا فَحَضَرَ الْإِفْطَارُ فَنَامَ قَبْلَ أَنْ يُفْطَرَ لَمْ يَأْكُلْ لَيْلَتَهُ وَلَا يَوْمَهُ حَتَّى يُمْسِيَ - وَإِنَّ قَيْسَ بْنَ صِرْمَةَ الْأَنْصَارِيَّ كَانَ صَائِمًا فَلَمَّا حَضَرَ الْإِفْطَارُ أَتَى امْرَأَتَهُ فَقَالَ لَهَا أَعِنْدِكَ طَعَامٌ قَالَتْ لَا وَلَكِنْ أَنْطَلِقُ فَأَطْلُبُ لَكَ وَكَانَ يَوْمَهُ يَعْمَلُ فَعَلَبْتُهُ عَيْنَاهُ فَجَاءَتْهُ امْرَأَتُهُ فَلَمَّا رَأَتْهُ قَالَتْ خَبِيئَةٌ لَكَ فَلَمَّا انْتَصَفَ النَّهَارُ غَشِيَ عَلَيْهِ فَذَكَرَ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَنَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ {أَجَلٌ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفْتُ إِلَى نِسَائِكُمْ} فَفَرِحُوا بِهَا فَرَحًا شَدِيدًا وَنَزَلَتْ {وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ} صحیح البخاری ت (۴/ ۵۹۷)

ترجمه: از حضرت براء بن عازب رضی الله عنه روایت است که گفت: اصحاب محمد صلی الله علیه وسلم چنین بودند که هرگاه مردی روزه‌دار بود و وقت افطار فرا می‌رسید و پیش از افطار به خواب می‌رفت، دیگر نه در آن شب و نه در روز بعد تا فرا رسیدن غروب (وقت افطار) حق خوردن نداشت. و همانا قیس بن صرمة انصاری روزه‌دار بود. هنگامی که وقت افطار رسید نزد همسرش آمد و گفت: آیا غذایی (برای افطار) نزد تو هست؟ گفت: نه، ولی می‌روم و برایت چیزی تهیه می‌کنم. او در طول روز کار کرده بود، پس خواب بر او غلبه کرد (و خوابید). همسرش آمد و چون دید که خوابیده است، گفت: محروم شدی! وقتی نیمه روز (فردا) شد، بیهوش گردید. این ماجرا به پیامبر صلی الله علیه وسلم یادآوری شد، پس این آیه نازل شد: {أَجَلٌ لَّكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّقْتُ إِلَى نِسَائِكُمْ} (همبستری با زنانتان در شب روزه برای شما حلال شد). صحابه از نزول این آیه بسیار شاد شدند، و این آیه نیز نازل گردید: {وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ} البقرة (۱۸۷) عمدة القاري (۳۱۷/۱۶)، تفسیر ابن کثیر (۲۶۷/۱)

فضایل ماه مبارک رمضان:

ماه مبارک رمضان آن ماه بزرگ و پربرکتی است که الله تعالی در آن کتاب هدایت، نجات و سعادت انسان‌ها، یعنی قرآن کریم را نازل کرده است.

الله جلّ جلاله می‌فرماید: {شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَىٰ وَالْفُرْقَانِ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ}. البقرة (۱۸۵)

ترجمه: ماه رمضان ماهی است که در آن قرآن نازل شده است کتابی که هدایت گر مردم است و متضمن نشانه‌های آشکار هدایت و فرقان است پس هرکس که از شما در ماه رمضان حاضر و مقیم باشد آنرا روزه بگیرد.

قرآن کریم در شب قدر بیست و چهارم ماه رمضان از لوح محفوظ به آسمان دنیا، به بیت العزة، نازل شد؛ سپس جبرائیل علیه السلام آیات را یک‌یک یا دودو در زمان‌های مختلف بر رسول الله صلی الله علیه وسلم فرود می‌آورد. بحر العلوم للسمرقندی (۱/ ۱۴۸)، تفسیر الطبري (۳/ ۴۴۵)، روح المعاني (۲/ ۶۱)

ماه مبارک رمضان ماهی است که در آن درهای بهشت گشوده می‌شود، درهای جهنم بسته می‌شود و شیطان‌ها به زنجیر کشیده می‌شوند.

در حدیث شریف آمده است: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: «إِذَا جَاءَ رَمَضَانَ فَتُخْتَبَرُ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ، وَغُلِّقَتْ أَبْوَابُ النَّارِ، وَصُفِّدَتِ الشَّيَاطِينُ» صحیح مسلم (۲/ ۷۵۸)

ترجمه: از حضرت ابو هریره رضی الله عنه روایت است که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمودند: هرگاه ماه رمضان فرا رسد، درهای بهشت گشوده می‌شود، درهای دوزخ بسته می‌شود و شیطان‌ها در بند کشیده می‌شوند.

ماه رمضان آن ماه پربرکتی است که هر کس به نیت ثواب در آن روزه بگیرد و در شب‌ها قیام اللیل (نماز تراویح) انجام دهد، چنان از گناهان پاک می‌شود که گویی همان روز از مادر متولد شده است.

در حدیث شریف آمده است: عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَكَرَ شَهْرَ رَمَضَانَ فَقَالَ: «شَهْرٌ كَتَبَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ صِيَامَهُ، وَسَنَنْتُ لَكُمْ قِيَامَهُ، فَمَنْ صَامَهُ وَقَامَهُ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا خَرَجَ مِنْ ذُنُوبِهِ كَيَوْمِ وُلِدَتْهُ أُمُّهُ» سنن ابن ماجه (۱/ ۴۲۱)

ترجمه: از ابوسلمه بن عبدالرحمن روایت است که گفت: رسول الله صلی الله علیه وسلم ماه رمضان را یاد کردند و فرمودند: این ماهی است که الله تعالی روزه آن را بر شما فرض گردانیده و من قیام آن (نماز تراویح) را برای شما سنت قرار داده‌ام؛ پس هر کس آن را از روی ایمان و به قصد ثواب روزه بگیرد و قیام کند، از گناهانش بیرون می‌شود همانند روزی که مادرش او را زاده است.

ماه مبارک رمضان بهترین و برترین ماه سال است. در این ماه جبرائیل علیه السلام با رسول الله صلی الله علیه وسلم قرآن کریم را مرور می‌کرد، و رسول الله صلی الله علیه وسلم در این ماه از بادِ روان نیز بخشنده‌تر می‌بود.

در حدیث شریف آمده است: عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَجْوَدَ النَّاسِ، وَكَانَ أَجْوَدَ مَا يَكُونُ فِي رَمَضَانَ حِينَ يَلْقَاهُ جِبْرِيلُ، وَكَانَ يَلْقَاهُ فِي كُلِّ لَيْلَةٍ مِنْ رَمَضَانَ فَيُدَارِسُهُ الْقُرْآنَ، فَلَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَجْوَدُ بِالْخَيْرِ مِنَ الرِّيحِ الْمُرْسَلَةِ» صحیح البخاری (۸/۱)

ترجمه: از حضرت عبدالله بن عباس رضی الله عنه روایت است که گفت: رسول الله صلی الله علیه وسلم بخشنده‌ترین مردم بودند، و بیشترین بخشندگی ایشان در ماه رمضان بود، هنگامی که جبرائیل علیه السلام با ایشان دیدار می‌کرد. او هر شب رمضان با پیامبر ملاقات می‌کرد و قرآن را با ایشان مرور می‌نمود؛ و رسول الله صلی الله علیه وسلم در کار خیر از بادِ روان نیز بخشنده‌تر بودند.

هر کس ماه رمضان را از روی ایمان و به نیت ثواب روزه بگیرد، گناهان گذشته‌اش آمرزیده می‌شود.

در حدیث شریف آمده است: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ صَامَ رَمَضَانَ، إِيْمَانًا وَاحْتِسَابًا، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ» صحیح البخاری (۱۶/۱)

ترجمه: از ابو هریره رضی الله عنه روایت است که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمودند: هر کس ماه رمضان را از روی ایمان و به قصد ثواب روزه بگیرد، گناهان گذشته‌اش بخشیده می‌شود.

ماه مبارک رمضان ماهی شریف و گرامی است که پاداش روزه‌داری در آن را الله تعالی (بلاکیف) خود عطا می‌فرماید.

در یک حدیث قدسی آمده است: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: «يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: الصَّوْمُ لِي وَأَنَا أَجْزِي بِهِ.» صحیح البخاری (۱۴۳/۹)

ترجمه: از ابو هریره رضی الله عنه روایت است که پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمودند: الله تعالی می‌فرماید: «روزه مخصوص من است و من خودم پاداش آن را می‌دهم» (یعنی بی‌چگونگی و بدون حد و اندازه مشخص).

امام قرطبی رحمه الله در شرح این حدیث می‌گوید: همه عبادت‌ها برای الله تعالی انجام می‌شود؛ اما پاداش روزه را الله تعالی خود (بلاکیف) می‌دهد، به دو سبب:

۱- در روزه، انسان از لذت‌ها و شهوت‌هایی منع می‌شود که در سایر عبادت‌ها از آن‌ها منع نمی‌گردد.

۲- روزه رازی پنهان میان بنده و پروردگار اوست که جز الله تعالی کسی از حقیقت آن آگاه نیست؛ در حالی که دیگر عبادت‌ها آشکارند و امکان ریا و ملاحظه دیگران در آن‌ها وجود دارد. بنابراین پاداش روزه را الله تعالی خود عطا می‌فرماید. تفسیر القرطبی (۲/۲۷۴)

ماه مبارک رمضان آن ماه پربرکتی است که در آن شبی وجود دارد که عبادت در آن، از عبادت هزار ماه برتر است.

الله تعالی می‌فرماید: (لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ). القدر: (۳) ترجمه: شب قدر بهتر است از هزار ماه.

همچنین رمضان المبارک ماه مغفرت و رحمت است؛ رسول الله صلی الله علیه وسلم با فرا رسیدن آن، به صحابه کرام بشارت می‌دادند. رمضان ماهی برتر است که الله تعالی در آن عبادت‌های نفلی را همانند فرض‌ها می‌پذیرد.

در روایتی آمده است: عَنْ سَلْمَانَ قَالَ: حَظَبْنَا رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فِي آخِرِ يَوْمٍ مِنْ شَعْبَانَ، فَقَالَ: «أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ أَظَلَّكُمْ شَهْرٌ عَظِيمٌ، شَهْرٌ مُبَارَكٌ، شَهْرٌ فِيهِ لَيْلَةٌ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ، جَعَلَ اللَّهُ صِيَامَهُ فَرِيضَةً، وَقِيَامَ لَيْلِهِ تَطَوُّعًا، مَنْ تَقَرَّبَ فِيهِ بِخُصْلَةٍ مِنَ الْخَيْرِ، كَانَ كَمَنْ أَدَّى فَرِيضَةً فِيمَا سِوَاهُ، وَمَنْ أَدَّى فِيهِ فَرِيضَةً، كَانَ كَمَنْ أَدَّى سَبْعِينَ فَرِيضَةً فِيمَا سِوَاهُ، وَهُوَ شَهْرُ الصَّبْرِ، وَالصَّبْرُ ثَوَابُهُ الْجَنَّةُ، وَشَهْرُ الْمُوَأَسَاةِ، وَشَهْرٌ يَزِدُّ فِيهِ رِزْقَ الْمُؤْمِنِ، مَنْ فَطَرَ فِيهِ صَائِمًا كَانَ مَغْفِرَةً لِدُنُوبِهِ، وَعَتَقَ رَقَبَتَهُ مِنَ النَّارِ، وَكَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِهِ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْتَقِصَ مِنْ أَجْرِهِ شَيْءٌ...». صحیح ابن خزیمه ط ۳ (۲/ ۹۱۱)

ترجمه: از سلمان فارسی رضی الله عنه روایت است که گفت: رسول الله صلی الله علیه وسلم در آخرین روز شعبان برای ما خطبه‌ای ایراد فرمودند و گفتند: ای مردم! ماهی بزرگ و مبارک بر شما سایه افکنده است؛ ماهی که در آن شبی است بهتر از هزار ماه. الله تعالی روزه آن را فرض گردانیده و قیام شب‌های آن (تراویح) را نفلی قرار داده است. هر کس در این ماه به کاری نیک (نفلی) تقرب جوید، مانند کسی است که در غیر آن ماه فریضه‌ای ادا کرده باشد؛ و هر کس در این ماه فریضه‌ای ادا کند، مانند کسی است که در غیر آن هفتاد فریضه انجام داده باشد.

این ماه، ماه صبر است و پاداش صبر بهشت است. ماه همدردی و مواسات است، و ماهی است که روزی مؤمن در آن افزایش می‌یابد. هر کس در این ماه روزه‌داری را افطار دهد، این کار سبب آمرزش گناهان او و آزادی گردنش از آتش خواهد بود، و برای او همانند پاداش روزه‌دار خواهد بود بدون آنکه از پاداش روزه‌دار چیزی کاسته شود.

صحابه عرض کردند: ای رسول الله! همه ما توان افطار دادن نداریم.

فرمودند: الله تعالی این پاداش را به کسی نیز می‌دهد که روزه‌داری را با یک خرما یا جرعه‌ای آب یا اندکی شیر افطار دهد.

سپس نبی علیه السلام فرمودند: آغاز این ماه رحمت است، میانه آن مغفرت است، و پایان آن آزادی از آتش است. و هر کس در این ماه بر غلام یا خدمتکار خود تخفیف دهد، الله تعالی او را می‌آمرزد و از آتش آزاد می‌کند.

در حدیث شریف دیگری آمده است: (عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يَقُولُ وَقَدْ أَهَلَّ رَمَضَانَ: «لَوْ يَعْلَمُ الْعِبَادُ مَا فِي رَمَضَانَ لَتَمَنَّتْ أُمَّتِي أَنْ تَكُونَ السَّنَةُ كُلُّهَا رَمَضَانَ»). المقصد العلي في زوائد أبي يعلى الموصلي، للهيثمي (۲/ ۲۲۶)

ترجمه: از عبدالله بن مسعود رضی الله عنه روایت است که گفت: از رسول الله صلی الله علیه وسلم شنیدم که در حالی که رمضان آغاز شده بود، فرمودند: اگر بندگان می‌دانستند که در رمضان چه (فضیلت‌ها و پاداش‌هایی) است، امت من آرزو می‌کرد که تمام سال رمضان باشد.

- ۱- یکی از شرط‌های روزه اسلام است؛ زیرا عمل کافر پذیرفته نمی‌شود.
- ۲- نیت روزه ماه رمضان شرط است و نیت قلبی معتبر می‌باشد و گفتن نیت با زبان مستحب است. افضل آن است که نیت روزه در شب انجام شود. اگر کسی در شب نیت نکرد یا فراموش نمود و سپس پیش از نیمه روز نیت کرد، روزه‌اش صحیح است.
(وقالوا التسحر في رمضان نية). حاشية الطحطاوي على المراقي (ص: ۴۲۷)
- ترجمه: فقهای کرام گفته‌اند که در ماه رمضان، سحری خوردن خود نیت محسوب می‌شود.
- ۳- برای فرض شدن روزه، بلوغ شرط است. بلوغ دختران و پسران با نشانه‌های مشخصی شناخته می‌شود، مانند حیض، احتلام و انزال.
کمترین سن بلوغ پسران دوازده سال و کمترین سن بلوغ دختران نه سال است و این قول مختار است. الدر المختار (۶/ ۴۴۸)
- اما اگر نشانه‌های بلوغ در پسر و دختر ظاهر نشود و هر دو به سن پانزده سال برسند، بالغ شمرده می‌شوند و فتوا بر همین قول است. الدر المختار للخصفكي (۵/ ۴۴۸)
- ۴- از دیگر شرط‌های فرض بودن روزه، پاک بودن انسان از اموری است که با روزه منافات دارد؛ مانند حیض و نفاس.
اگر زنی پیش از فجر صادق پاک شود، روزه گرفتن بر او فرض است، هرچند غسل حیض یا نفاس انجام نداده باشد.
و اگر پس از طلوع فجر پاک شود، روزه آن روز صحیح نیست؛ ولی باید درطول روز از مفطرات خودداری کند و قضای آن روز را به‌جا آورد.
- ۵- همچنین اگر کسی در روز رمضان دیوانه شود و دیوانگی او تا غروب ادامه یابد، در حالی که چیزی از مفطرات وارد شکمش نشده باشد، روزه آن روزش صحیح است.
- ۶- اگر کسی سحری بخورد و سپس در روز مسافر شود، افطار کردن برای او جایز است؛ اما اگر مشقتی نداشته باشد، روزه گرفتن در سفر برای او بهتر و برتر است. خداوند جل جلاله فرموده است: (أَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ)
همچنین اگر کسی در روز به خانه بازگردد یا مقیم شود، باید باقی روز را از مفطرات خودداری کند.
- ۷- اگر کسی بدون اراده استفراغ کند، روزه‌اش صحیح است، به شرط آنکه بار دوم عمداً آن را فرو نبرد.
اما اگر عمداً استفراغ را فرو ببرد و به اندازه پر شدن دهان باشد، روزه‌اش فاسد می‌شود و باید قضای آن را به‌جا آورد.
در حدیث شریف آمده است: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ دَرَعَهُ الْقَيْءُ، فَلَيْسَ عَلَيْهِ قَضَاءٌ، وَمَنْ اسْتَقَاءَ عَمْدًا فَلَيْقُضِ» سنن الترمذي ت شاکر (۳/ ۸۹)
- ترجمه: از ابو هریره رضی الله عنه روایت است که پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمودند: کسی که بی‌اختیار استفراغ کند، قضایی بر او نیست؛ و کسی که عمداً استفراغ کند، باید قضای آن را به‌جا آورد.

۸- اگر کسی از روی فراموشی چیزی بخورد یا بیاشامد یا از روی فراموشی با همسر خود نزدیکی کند، روزه اش صحیح است.

همچنین اگر با نگاه کردن دچار انزال شود، یا سرمه بکشد، یا حجامت کند، یا بی اختیار دود وارد گلویش شود، یا گرد و غبار وارد شود هرچند کم باشد، یا مگسی فرو برد، یا در حال جنابت روزه بگیرد، یا آب در گوشش داخل شود، روزه چنین افرادی باطل نمی شود و صحیح است. نور الإيضاح (ص: ۱۰۵)

کارهای ذیل در روزه مکروه است: بدون عذر چشیدن یا جویدن چیزی، و جویدن آدامس. بوسیدن نیز مکروه است اگر اطمینان به عدم انزال نداشته باشد؛ اما اگر بر خود مطمئن باشد که دچار انزال یا جماع نمی شود، بوسیدن مکروه نیست. البحر الرائق (۲/ ۲۹۳)، نور الإيضاح (ص: ۱۱۰)

۹- استفاده از مسواک در حال روزه مکروه نیست، هرچند تر و تازه باشد.

مضمضه و استنشاق مکروه نیست. و بنا بر قول مفتی به، غسل کردن در حال روزه و سرد کردن بدن خود با پارچه مرطوب نیز مکروه نیست.

۱۰- سحری خوردن مستحب است. برخی افراد سحری نمی خورند و بدون آن روزه می گیرند. پیامبر علیه السلام فرموده اند:

(تَسَحَّرُوا فَإِنَّ فِي السَّحُورِ بَرَكَهً). صحیح مسلم (۳/ ۱۳۰)

ترجمه: سحری بخورید، زیرا در سحری برکت است.

۱۱- سحری در بخش پایانی شب مستحب است؛ اما در سحری خوردن باید احتیاط شود و پیش از اذان آن را پایان دهند. برخی افراد هنگام اذان نیز سحری می خورند که در این کار احتمال فاسد شدن روزه وجود دارد.

همچنین تعجیل در افطار مستحب است، اما باید از داخل شدن شب اطمینان حاصل شود. اگر در جایی اذان شنیده نشود و هوا ابری باشد، تأخیر در افطار مستحب است. نور الإيضاح (ص: ۱۱۱)

۱۲- اگر کسی از زیاد شدن بیماری بترسد یا بترسد که بهبودی او به تأخیر افتد، در چنین حالتی روزه نگرفتن برای او مباح است.

۱۳- همچنین مادری که به کودک شیر می دهد یا باردار است، اگر بر جان خود یا کودک بیم نقصان عقل یا مرگ داشته باشد، روزه نگرفتن برای او مباح است.

البته این ترس نباید بر پایه وهم باشد، بلکه باید بر اساس تجربه یا گفته پزشک مسلمان آگاه باشد.

ربنا تقبل منا انك انت السميع العليم و تب علينا انك انت التواب الرحيم

تقبل الله منا ومنكم صالح الاعمال

والسلام عليكم ورحمة الله وبركاته.